

BOEKBESPREKINGEN

GB SHAW : HET VERHAAL VAN VEEL LEVENS

Michael Holroyd, *Bernard Shaw. The Lure of Fantasy, 1918-1950*. New York : Random House, 1991, 544 pp. (ISBN : 0-394-57554-7)

Het peinzende, rimpelige gezicht van Bernard Shaw dat ons vanop de cover van dit boek toekijkt, lijkt op geen enkele manier een verband te hebben met de ondertitel 'de verleiding van de fantasie'. Toch was niets minder waar. Shaw bleef tot het einde van zijn leven een bodemloos vat vol ideeën, vol fratsen en verzinsels.

Zijn energie zou legendarisch worden. Hij werd steevast beschreven als een op het eerste gezicht oud man, met wit haar en witte baard, maar met een kaarsrecht figuur dat gezwind door de straten vloog. Zijn mager gezicht ietwat ingevallen, met borstelige wenkbrauwen maar met oplichtende, felblauwe ogen die eeuwig jong bleven. De actrice Irene Henschel noemde hem, op zijn tachtigste, "een wervelwind".

In de periode van de Eerste Wereldoorlog tot en met de Tweede Wereldoorlog schreef Shaw enkele van zijn meest memorabele stukken, zoals *Heartbreak House*, gedeeltelijk gemodelleerd op *The Cherry Orchard*. Maar ook zijn versie van het Jeanne d'Arc verhaal ontstond toen; Saint Joan boeide hem als het fenomeen van de geboren leider. Alle bovenaardse verschijnselen in haar leven verklaarde hij op een rationele manier. Op het einde van het stuk wordt de historische illusie doorbroken : het publiek wordt naar de eigen tijd teruggebracht en met het artificiële van het theater geconfronteerd. Dat is Brecht *avant la lettre*.

Saint Joan was zoals zoveel Shaw stukken enorm lang. Critici voorspelden een ramp. Lawrence Langner, de stichter van de Amerikaanse Theatre Guild, stuurde hem een telegram om hem toch het inkorten van het stuk aan te manen. Shaw antwoordde op zijn eigen karakteristieke manier : "The guild is sending me telegrams in your name. Pay no attention to them." Shaw kreeg gelijk. Het publiek wist hem ten volle te appreciëren. Het stuk moest zelf naar een grotere zaal verhuizen om de volkstoeloop te kunnen slikken. Daarbovenop kwam de uiteindelijke canonizatie met de Nobelprijs. We schrijven 1926, Shaw was 70.

Hij had nog meer dan twintig jaar voor zich en dat terwijl zijn vrienden van oudsher als vliegen vielen.

Volgens Holroyd waren zijn laatste 25 jaar in grote mate een herschrijven van de eerste 70 jaar : hij figureerde nog maar eens in een aantal biografieën, gaf zijn volledige werken uit, behandelde zijn geliefkoosde thema's in nieuwe stukken, herschreef de oude stukken voor radio en film. En hij vond nieuwe vrienden om de oude te vervangen.

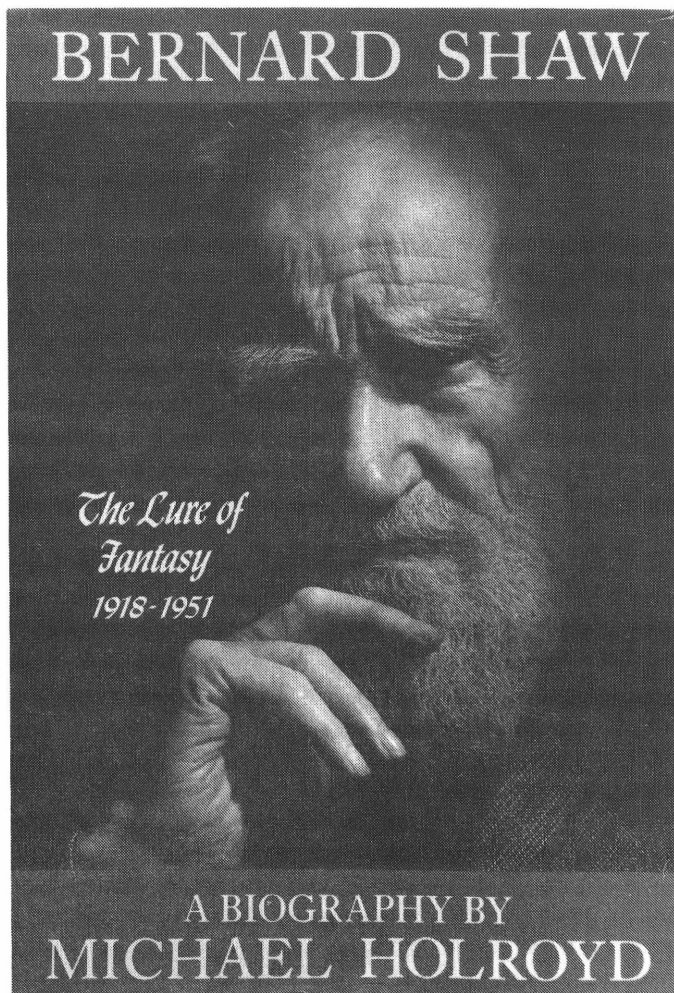
Een van de meest mysterieuze nieuwkomers in zijn kennissenkring was T.E. Lawrence, ook nog Lawrence of Arabia genoemd. De man stuurde Shaw zijn *Seven Pillars of Wisdom*. Shaw en zijn vrouw Charlotte waren allebei diep onder de indruk. Shaw hield het manuscript twee jaar lang om het, vooral op stylistisch vlak, te corrigeren. Charlotte Shaw ontdekte in Lawrence een trouwe correspondent aan wie zij haar diepste zieleroeselen kwijt kon.

Een andere, in zekere zin wellicht nog opvallender nieuwe kennis was Molly Tompkins. Molly was een prille vierentwintigjarige, verbluffend mooi maar vergezeld door haar man, een rijke beeldhouwer. Het kleine Amerikaanse gezinnetje, inclusief zoonnetje en kinderverzorgster was Shaw komen opzoeken om samen met hem een Shaw-theater op te starten. Molly had wel de nodige ambitie als actrice maar geen talent. Het duurde evenwel enige tijd voor een verblinde Shaw dat zou inzien. De relatie bleef jaren duren, tot grote ellende van Charlotte. Maar ook deze verhouding koelde zonder blazen en Shaw keerde terug naar zijn trouwe echtgenote.

Veel moeilijker te volgen zijn Shaws politieke wegen. In de jaren dertig werd de vroegere Fabian en vredesactivist een bewonderaar van dictatoriale leiders als Mussolini, Stalin en Hitler. Uiteindelijk zou hij alleen nog in het communisme heil zien. Zijn levenslange vriendin, Beatrice Webb, analyseerde dat als volgt : "What he really admires in Soviet Communism is the Forceful activities of the Communist Party." (114)

De Tweede Wereldoorlog zou hem uiteraard zijn visie doen herzien, maar zelfs dan had hij moeite om het bestaan van concentratiekampen te aanvaarden. Holroyd vertelt dit alles zo tactvol mogelijk, vaak gebruik makend van Shaws eigen woorden. De biografie laat het oordeel aan de lezer over.

De jaren dertig waren voor het oudere koppel ook de jaren van de verre reizen. Charlotte plande zelfs een wereldcruise met als climax een bezoek aan

Shaw : Eeuwig jonge ogen (Foto : Yousuf Karsh)

Noord-Amerika. Shaw had nooit een uitnodiging voor de V.S. aanvaard. Hij gebruikte het land en zijn bevolking als doelwit om rake anti-kapitalistische projectielen op af te schieten. Nu zat hij er plots middenin. Een van de vele foto's die dit boek sieren, toont hem aan tafel te midden van een selectie prominenten van het witte doek als Charlie Chaplin, Marion Davies, Louis B. Mayer and Clark Gable.

Zijn reis naar de Sovjet Unie, die hij het jaar voordien had ondernomen (1931), was veel méér naar zijn zin geweest. Zijn ontmoeting met Stalin was daarvan één van de hoogtepunten en zou het voor hem onmogelijk maken om die man, die hij een 'Georgian gentleman' noemde, van kwade intenties te kunnen verdenken.

Maar ondertussen bleef hij ook actief schrijven. In de periode 1920-1950 schreef hij o.a. *Back to Methuselah*, *The Apple Cart*, *Too true to be Good*, *On the Rocks*, *The Simpleton of the Unexpected Isles*, *The Millionairess*, 'In Good King Charles's Golden Days'. Zijn oudere stukken werden ook nog gespeeld. Van een echte herleving of een nieuwe vogue was echter pas sprake in de jaren dertig en veertig van deze eeuw toen ze voor de film werden herschreven. Zolang de film een stil medium was bleef Shaw ongeïnteresseerd. De geluidsfilm zou dat totaal veranderen. Zijn ideeën konden dan pas tot hun recht komen. Na een aantal experimenten werd het eerste, overdonderende succes bereikt met *Pygmalion*.

Het is een onmogelijke opgave om de gedetailleerdheid van Holroyds boek in dit overzicht weer te geven. Daarom moet men de bron gewoon raadplegen. Ik kan er hier enkel op wijzen dat alle aspecten van Shaws professionele leven beschreven worden. De rol van zijn secretaresse, Miss Patch, zijn verhouding tot de vertalers van zijn werk, zijn bemoeienissen met de biografieën die hem eens en voor altijd wilden vastleggen maar waarbij de biograaf nog eerder het tijdelijke met het eeuwige wisselde dan zijn bejaarde onderwerp, alles wordt uit de doeken gedaan. Niettemin blijft het moeilijk, zo lijkt het mij, om de essentie van Shaws persoon te vatten. De enorme hoeveelheid aan feiten en manuscripten laten uiteindelijk een wazig beeld na van de hoofdfiguur. Laat staan dat Holroyd nog de tijd en de energie zou gevonden hebben om de persoonlijkheid van Shaws levensgezellin wat meer uit te diepen. Dat zal in een aparte biografie moeten gebeuren.

Volgens Holroyd hoorden de noten thuis in een afzonderlijk volume. Het 'verhaal' mocht niet lijden onder zo'n wetenschappelijke appendix. De trouwe lezer van deze vierdelige biografie slaakt alvast een zucht van opluchting. Het einde is in zicht. Het is goed geweest maar ook aan Shaws leven komt — (oef) — een einde.

Marysa DEMOOR